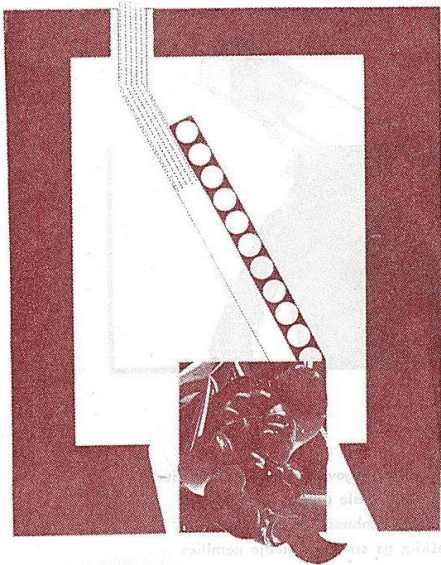


miloš arsić

## ZA AUTONOMNOST TAPISERIJE

desetogodišnjica „ateljea 61“



Jubilarna izložba tapiserije savremenih jugoslovenskih umetnika okupljenih oko »Ateljea 61« u Novom Sadu donosi brojne dileme elementarnog karaktera ukazujući na problematiku umetničke egzistencije tapiserije, ne kao »slike u vuni«, već samostalne likovne realnosti. Ova izložba pokreće uvek aktuelne rasprave o sadržaju i sadržini tapiserije, njenom odnosu prema slikarstvu, problemu forme i materijala kao i neka druga pitanja (pikturalno — dekorativno, autohtonost i komunikativnost ovih dela). Izložba nije imala nameru da prikaže rešene enigme ove komplikovane problematike, već nivo do kojeg se došlo na putu istraživanja, pošto je logična mogućnost odgonetanja iznetih zagonetki, u prvom redu, kontinuirani rad uz sagledavanje odnosa svih činilaca, koji neminovno ulaze u domen same sinteze umetnosti i moguće autonomnosti tapiserije u njoj.

Polazeći od principa da je tapiserija zavisna od tehnike, materijala i funkcije, relativno suprotna slikarstvu, i to u osnovnim načelima fenomenologije likovnih umetnosti, predstavnici naše tapiserije ipak

pokazuju izvesnu težnju ka autonomnosti ovog likovnog područja. Međutim, taj poduhvat, sam po sebi, nosi brojne protivurečnosti, koje kao zamke vrebaju i kažnjavaju svaku neopreznost, a posebno nedоследnost i kompromise, naročito u odnosu na slikarstvo. Poznato je da se tapiserija u određenim periodima odvajala, živela nezavisno od slikarskog predloška (u gotici) koji je imao samo ulogu podsticaja, da bi se kasnije, naročito od renesanse pa sve do prvih decenija našeg veka, opasno približila slikarstvu, pokušavajući da se potpuno izjednači sa njim na račun gubljenja sopstvene nezavisnosti i originalnosti izražajnih moći. Tek u novije vreme, u Francuskoj, Mađarskoj, Čehoslovačkoj, kod nas, započeo je pionirski posao odvajanja tapiserije od slike, vraćanjem monumentalnosti ne samo preko veličine formata, nego poštovanjem materijala i fakture a, donekle, i samog sadržaja. Naravno da ovaj proces nosi u sebi određenu bojažljivost i nameru mirenja, jednu vrstu kompromisa, koji je samo uslovno dozvoljen, ali koji, sa druge strane, ipak uslovljava nove mogućnosti izraza one, postojeće, likovne biti tapiserije.

Proces postizanja pune izvornosti tapiserije, bar kod naših zaljubljenika u nju, a mahom su to slikari, nalazi se u jednoj kompleksnoj poziciji sa posebnim naglaskom na novi odnos forme i sadržine u zavisnosti od materijala i tehnike. U postignutom tretmanu, rešavanju i negovanju forme tapiserije, poštujući materijal i insistirajući na određenoj tehničkoj doteranim primenom »klasične«-»klečane« tehnike tkanja, ipak je povezanost sa slikarstvom podnosioca predloška veoma čvrsta i nedovoljno zavisna, što neminovno vodi određenim nedoumicama. To je приметно u analognom tretiranju sadržaja i poruke na slikama i u tapiserijama bez onih rutinskih razlika, što asocira na izvesnu, više trenutnu, likovnu želju, a manje na eksperiment u drugom materijalu, isprobavanje jednog neslikarskog medija (u tradicionalnom značenju), a što je karakteristično za veći broj umetnika (M. Konjović, S. Celić, I. Vrsajkov, S. Maksimović), mada ima i suprotnih htenja. Odstupanja od specifičnosti svojih slikarskih nazora, što znači korak dalje u osamostaljenju tapiserije i poštovanju principa sadržina — forma kao načina relativno suprotnog od slikarskog eksperimenta u vuni, приметно je u delima Z. Petrovića, M. Nikolajevića, M. Zorića. U nastojanjima da se tapiseriji vrati mesto samostalne likovne vrste (ne podvrste), uloga, obrada i shvatanje značenja samih oblika, figura i prostora, takođe, veoma mnogo znači i, u isto vreme, ukazuje na relativnu tačnost stremljenja navedenih autora i pravilnost njihove odluke o tretmanu fenomena sadržaja, koji treba shvatiti u jednom smislu širem od značenja motiva. Naravno da insistiranje na nekakvoj specifičnosti likovnih sadržina tapiserije ni u kom slučaju ne znači i njeno osamostaljevanje, ali predstavlja jednu mogućnost, koja može u određenom trenutku» povući« i samu formu, a sa njom i stvaranje nezavisne likovne discipline.

Raznolikost i bogatstvo tematike i motiva predstavljaju nedvosmisleno vrednost savremene jugoslovenske tapiserije, čime je na određen način oslobođaju tradicionalne vezanosti za dominaciju simbolike, stilizovani svet fantastike, folklora. Međutim, još je uvek prisutno simbolično tumačenje i prezentovanje oblika L. Vukajlija, J. Bikicki, B. Kobe. Težnja ka naglašavanju elementa stilizacije videnog, sa primenom geometrijskog objašnjenja isticanjem linija, čime se postiže dekorativan efekat, koji ni u kom slučaju ne može škoditi, jer je u uslovnom smislu veran pratilac tapiserije, snažno se očituje kod B. Karanovića, M. Nedeljkovića, D. Cigarčića. Transponovanje oblika u smislu veće osmišljenosti odabranih vizuelnosti i raspoloženja zastupljeno je u delima J. Bernika, Z. Petrovića, M. Zorića, G. Bruića, tako da njihovi radovi predstavljaju приметно približavanje samoj suštini tapiserije, naravno, pre u odnosu na problem sadržine i samo uslovno na problem same forme.

Poštovanje materijala doživljava različita tumačenja. Pomenuti elementi igraju jednu od presudnih uloga u ostvarivanju autohtonosti tapiserije, u njenom odvajanju od slikarstva i njegovih pikturalnih zakonitosti. Uvažavanje materijala zahteva dopunjavanje i menjanje slike-predloška, što u osnovi znači suštinu i, možda, ključni fenomen tapiserije i njene egzistencije. Sa druge strane, primarna uloga materijala i njegovih potraživanja predstavlja odbacivanje ideje, pre zablude, da tapiserija znači istraživanje mogućnosti slikarstva u novom materijalu — što je u ovom likovnom trenutku eksperimentisanja raznim novim materijalima veoma aktuelno — zadržavanjem određenih pikturalnih vrednosti i ukazivanjem na nove mogućnosti izražavanja likovnih, prvenstveno, slikarskih moći. Takođe, zadovoljenje samo tehničkom intervencijom, sa ma kolikim stepenom originalnosti i novim materijalom, u osnovi, ne doprinosi mnogo, čak može da znači i nedozvoljenu saradnju, kompilatorsko shvatanje sa svim mogućim konsekvencama, negirajući njihove vrednosti preduslova koji traže i iniciraju adekvatan izraz. Istraživanje odgovarajućeg likovnog izraza tapiserije predstavlja samu suštinu tog fenomena, mogućnost sinteze monumentalnog, dekorativnog i funkcionalnog. U kontekstu jedinstva ove tri potrebe primarni elementi likovnog — boja, oblik, prostor — dobijaju nova značenja suprotna pikturalnom značenju predloška. Sagledavanjem tog problema počinje i ona ključna dilema o primatu umetničke imaginacije slikara ili tkalca. Davanje primata jednom ili drugom u osnovi je vraćanje na početak. Dopunjavanje i menjanje predloška budućnost je tapiserija kao oblika po sebi, nezavisno od enterijerske uslovljenosti, popularnosti ili distribucije. U izvesnom smislu, istorijski rad na oslobođenju tapiserije od slikarskih transakcija i isticanje sopstvenih zakonitosti življenja nalazi se u njoj prirodi koja već nosi elemente osebnosti, čime zahteva od slikarstva samo jedan vid logične saradnje, jer to je, u određenom vidu, uslov likovne egzistencije tapiserije, isticanje njenih likovnih postulata, a sa tim i njene pune autohtonosti.

Funkcija tapiserije ima važnu ulogu u prirodi njenog bitisanja ne u tradicionalnom značenju, već u jednom znatno širem vidu opredeljevanja za sopstvenu likovnu budućnost. Dok težnja ka monumentalnosti ističe, više ili manje, zavisno od likovnih namera, dekorativnost (u širokom značenju pojma), ipak to ne objašnjava automatski i njenu funkcionalnost. Njena nezavisnost od drugih likovnih područja, grafike i slikarstva u prvom redu, a uslovna bliskost primenjenim umetnostima, dovode je u određenu konfrontaciju sa savremenim arhitektonskim oblicima (enterijerom), što je, u izvesnom smislu, paradoksalno, jer je sa enterijerom nastajala i odvajkada činila neodvojivu celinu. Naravno, zavisno od razvoja i shvatanja unutrašnjeg prostora, ambijenta humane celine oplemenjene likovnim oblicima, tapiserija je neminovno prolazila kroz određene faze, od statičkog odnosa prema zidnoj površini, poput freske ili mozaika, pa do oblika koji se mogu pomerati i menjanjem mesta iznova menjaju enterijer poput štafelajne slike ili skulpture. Ova druga mogućnost, u stvari, nova uloga tapiserije, verovatno je dosta pridonela njenom drukčijem shvatanju i tretmanu u smislu nove mogućnosti slikarstva, što je na izvestan način odvelo tapiseriju od nje same, ugušilo njenu iskonsku prirodu i originalnost. Ta njena »primenjena« uloga ni u kom slučaju ne sme se zameniti nekim slikarskim intervencijama, što je u savremenom poimanju tapiserije приметно, ali ne insistirati ni na prevelikoj i isključivoj dekorativnoj strani. Problem njene komunikativnosti i funkcije verovatno ulazi u domen sinteze likovnih umetnosti, a to predstavlja nove podsticaje u daljem tretmanu tapiserije kao likovnog dela bliskog čoveku, bez zanemarivanja likovnih elemenata i zakonitosti specifičnih traženja u granicama i ispitanih i neistraženih mogućnosti njenog materijala, tehnike, funkcije i sadržine.